

15. Να αξιολογήσετε τον τίτλο α) ως προς το επικοινωνιακό αποτέλεσμα στον αναγνώστη β) ως προς τη νοηματική του συνάφεια με το περιεχόμενο του κειμένου.

ή

Να δείξετε τη νοηματική σχέση που έχει ο τίτλος με το υπόλοιπο κείμενο.

ή

Ποιο στόχο έχει ο γράφων με τη χρήση υποτίτλου ή υποτίτλων και ποιο επικοινωνιακό αποτέλεσμα έχει στον δέκτη;

1. Τίτλος

Τίτλο έχει το άρθρο, η επιφυλλίδα, το δοκίμιο.

α) Για το επικοινωνιακό αποτέλεσμα οφείλουμε να λάβουμε υπόψη την επικοινωνιακή περίπτωση του κειμένου: ποιος γράφει / σε ποιους απευθύνεται/ πότε το γράφει / πού / με ποιον σκοπό: Αν π.χ. ο τίτλος έχει λέξη όπως «ίντερνετ» προφανώς ο γράφων αναφέρεται στη σύγχρονη εποχή και στοχεύει σε κοινό που καταπιάνεται μ' αυτό, άρα και η λέξη κρίνεται επικοινωνιακά αποτελεσματική. Ο συντάκτης -ιδιαίτερα ο επιφυλλιδογράφος / δοκιμιογράφος- θέλει μέσω του προσωπικού του μεν ύφους να πληροφορήσει και να ευαισθητοποιήσει για επίκαιρο θέμα, άρα είναι ορθή επιλογή η λέξη. Προσέχουμε αν ο τίτλος είναι ρηματικός ή ονοματοποιημένος, μονολεκτικός ή περιφραστικός, αν έχει ή όχι σχόλιο, αν η γλώσσα είναι κυριολεκτική ή μεταφορική, αν το λεξιλόγιο είναι καθημερινό / απλό ή επίσημο, υπαινικτικό κλπ. Η καθεμία από τις προαναφερθείσες περιπτώσεις έχει το ανάλογο αποτέλεσμα στον δέκτη. Τίτλοι με στίξη, με συναισθηματικά φορτισμένη λέξη, με σχήμα λόγου είναι πιο αποτελεσματικοί. Οι έχοντες ερώτημα ή διλημματική μορφή, επίσης έχουν μεγαλύτερο βαθμό αποτελεσματικότητας, γιατί δίνουν στον αναγνώστη το δικαίωμα στην επιλογή / φαντασία / προβληματισμό / ταύτιση / διέγερση συναισθήματος ή και προϋδεασμό.

β) Τη συνάφεια με το περιεχόμενο την ανιχνεύουμε κοιτώντας προσεκτικά πρώτα μήπως ο τίτλος αποτελεί μέρος φραστικού μοτίβου ολόκληρου του περιεχομένου (δηλ. επαναλαμβάνεται και είναι και το θέμα ή η θέση του συγγραφέα), οπότε η συνάφεια είναι εμφανής. Έπειτα, προσέχουμε σε κάθε παράγραφο λέξεις ή φράσεις που «απαντούν» στον τίτλο, που τον αναλύουν, που τον αποδεικνύουν, που τον τεκμηριώνουν. Τις φράσεις ή και ολόκληρα νοήματα τα κλείνουμε σε εισαγωγικά και έπειτα τα αναλύουμε κι εμείς συνοπτικά, με αιτιοκρατία, όχι με απλή παράθεση χωρίων.

Σύνοψη: επικοινωνιακή αποτελεσματικότητα = ευρηματικότητα

νοηματική συνάφεια = περιεκτικότητα

«Ζωή-πατίνι» με τη νέα μόδα στην Ευρώπη

Είναι βέβαιο ότι η είδηση που ακολουθεί θα λυπήσει τους λάτρεις των ηλεκτρικών πατινιών, που έχουν πλέον καταλάβει τους δρόμους της Ευρώπης, και όχι μόνο. Οι δημοτικές αρχές του Μιλάνου αποφάσισαν να βάλουν ένα οριστικό τέλος σε αυτή τη νέα μαστίγα, δίνοντας στις εταιρείες που τα εκμεταλλεύονται προθεσμία τριών ημερών για να τα απομακρύνουν. Ειδικότερα, οι αρμόδιοι αντιδήμαρχοι για την ασφάλεια, εξέδωσαν διαταγή για να αποσυρθούν τα ηλεκτρικά πατίνια από τους δρόμους του Μιλάνου, έως ότου ο δήμος καταρτίσει και δημοσιεύσει σχετικό διαγωνισμό για την ανάθεση της ενοικίασής τους, και τοποθετηθούν οι σχετικές σημάσεις με τις οδηγίες χρήσης και τις απαγορεύσεις που προβλέπονται από τη νομοθεσία. Σήμερα στο Μιλάνο λειτουργούν επτά εταιρείες ενοικίασης ηλεκτρικών πατινιών, ενώ δεν είναι λίγοι οι ντόπιοι που, αποφασίζοντας να εξοικονομήσουν χρήματα μακροπρόθεσμα, αγόρασαν το δικό τους. Σύμφωνα με τους ισχύοντες κανονισμούς, η χρήση τους επιτρέπεται μόνο σε πεζοδρόμους και η μέγιστη ταχύτητά τους δεν πρέπει να υπερβαίνει τα έξι χιλιόμετρα την ώρα. Ωστόσο, οι αναβάτες τους δεν φαίνεται να το βάζουν κάτω και εφορμούν και στους δρόμους. Ήδη έχουν καταγραφεί πολλά μικροατυχήματα, αλλά και μια παράσυρση πεζού, ο οποίος κατέληξε στο νοσοκομείο με πολλαπλά κατάγματα.

Όμως, τα ηλεκτρικά πατίνια σινιστούν πανευρωπαϊκή μαστίγα, που έχει εξοργίσει πολλούς κατοίκους, εποχούμενους και πεζούς των ευρωπαϊκών μητροπόλεων.

Οι λάτρεις του μέσου, βέβαια, θεωρούν ότι πρόκειται για ένα πραγματικό άλμα στο μέλλον των μεταφορών κι έναν καταπληκτικό τρόπο για να μετακινηθείς με ταχύτητα, από το Λούβρο στον Πύργο του Αιφελ, χωρίς να παραγάγεις ατμοσφαιρική ρύπανση. Οι επικριτές του, ωστόσο, διαφωνούν, επισημαίνοντας τον διαρκώς αυξανόμενο αριθμό των τραυματισμών αλλά και των θανάτων από συγκρούσεις με ηλεκτρικά πατίνια καταγγέλλοντας ταυτόχρονα την τρομερή ενόχληση που προκαλούν σε πεζούς, ποδηλάτες και αυτοκινητιστές, οι οποίοι διεκδικούν και αυτοί μια θέση σε δρόμους και πεζοδρόμια.

Κείμενο που δημοσιεύτηκε στην ηλεκτρονική έκδοση της εφ. Η Καθημερινή στις 17/08/2019

Ερώτηση: Να αξιολογήσετε τον τίτλο: α) ως προς το επικοινωνιακό αποτέλεσμα στον αναγνώστη β) ως προς τη νοηματική του συνάφεια με το περιεχόμενο του κειμένου.

Απάντηση

α) Επικοινωνιακή αποτελεσματικότητα: Ο τίτλος είναι ευρηματικός. Μεταφορική χρήση του λόγου «το πατίνι» -μέσα σε εισαγωγικά- υποδηλώνει τη δυσκολία την οποία οι Ευρωπαίοι αντιμετωπίζουν με τη νέα αυτή μόδα των ηλεκτρικών πατινιών που έχουν καταλάβει τους δρόμους. Ταυτόχρονα η φράση «μου κάνει τη ζωή πατίνι» είναι γνωστή κοινότυπη έκφραση, λαϊκή, κι έτσι αμέσως ο αναγνώστης θα καταλάβει ότι κάτι δυσκολεύει τη ζωή των Ευρωπαίων. Στη λέξη «μόδα» του τίτλου, υπάρχει έμμεσο σχόλιο του συντάκτη, είναι και η θέση του αυτή, καθώς μόδα χαρακτηρίζουμε κάτι το πρόσκαιρο ή και ειρωνικά κάποιες φορές λέμε τη λέξη για κάτι που μας ξενίζει. Σε

γενικές γραμμές, λοιπόν, ο τίτλος προσελκύει το ενδιαφέρον παρά την απουσία ρήματος, κάτι που τον καθιστά πιο αποτελεσματικό για άρθρο.

β) Νοηματική συνάφεια με το περιεχόμενο: Είναι τίτλος περιεκτικός γιατί όντως όλο το κείμενο με το ηλεκτρικό πατίνι και τις συνέπειές του ασχολείται. Στην πρώτη παράγραφο μας πληροφορεί γι' αυτή τη μόδα και για το γεγονός ότι ήδη στο Μιλάνο απαγορεύτηκε μέχρι να γίνουν οι κατάλληλες υποδομές στην πόλη και να τοποθετηθούν σημάσεις, σύμφωνα με τον νόμο. Κι αυτό γιατί δυσκόλευε τους οδηγούς, «πατίνι» τους έκανε τη ζωή! Τεκμηριώνει τον τίτλο στην ουσία αναφέροντας και τα ατυχήματα που είχαν παρουσιαστεί. Στη δεύτερη παράγραφο συνεχίζει με το ίδιο θέμα χαρακτηρίζοντάς το ως μάστιγα. Στην τελευταία παράγραφο παραθέτει τις αντίθετες απόψεις και πάλι αναφέροντας το βασικό του θέμα, το πατίνι, γράφει δηλαδή για την άποψη όσων λατρεύουν αλλά και την άποψη όσων επικρίνουν το πατίνι.

2. Υπότιτλος

Ο υπότιτλος μπορεί να βρίσκεται σε ένα κείμενο: α) κάτω από τον τίτλο β) πάνω από κάθε παράγραφο που ο γράφων μόνος του έχει επιλέξει να διαχωρίσει με βάση το νόημα του κάθε χωρίου του κειμένου του και τότε μοιάζει με μικρή επικεφαλίδα κειμένου.

Σκοπός της ύπαρξης υπότιτλου κάτω από τον τίτλο είναι καταρχάς να επεξηγήσει ή να δώσει έμφαση σε συγκεκριμένο νόημα που ο ίδιος ο συγγραφέας προκρίνει. Μπορεί όμως να λειτουργεί συμπληρωματικά στο περιεχόμενο του τίτλου εμπεριέχοντας σχόλιο του γράφοντος ή κατά την προσφιλή συνήθεια των δοκιμιογράφων, αρθρογράφων ερμηνευτικής δημοσιογραφίας ή επιφυλλιδογράφων, ο υπότιτλος είναι ένα ρητό / στίχος από ποίημα / άποψη του γράφοντος αποδομένη με λογοτεχνική γραφή κτλ.

Σκοπός της ύπαρξης υποτίτλων πάνω από παραγράφους είναι η κατάτμηση του περιεχομένου σε αυτοτελείς μεν νοηματικές ενότητες αλλά σε αλληλουχία με το βασικό θέμα του κειμένου κι απλώς η καθεμιά από αυτές, εκφράζοντας μια διαφορετική πτυχή του νοήματος παίρνει και τον δικό της υπότιτλο, ειδικά αν το θέμα είναι άγνωστο στο ευρύ κοινό ή είναι επιστημονικής φύσεως.

Αυτή η τεχνική στη γραφή δίνει στον αναγνώστη την ευχέρεια να επιλέξει ποια νοηματική ενότητα θέλει να διαβάσει πρώτη ή να παραλείψει κάποια, γιατί είναι διευκόλυνση γι' αυτόν η σύνοψη του περιεχομένου των παραγράφων που γίνεται με τους υπότιτλους.

ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ

ΠΩΣ ΒΓΑΙΝΟΥΝ ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΥΠΟΤΙΤΛΟΙ ΣΤΟ INTERNET

Την Κυριακή του Πάσχα όλος ο κόσμος περίμενε τη βραδινή προβολή του πρώτου επεισοδίου του πολυαναμενόμενου 5ου κύκλου του «Game of Thrones». Ωστόσο, όπως έγινε γνωστό ήδη από το πρωί, τα τέσσερα πρώτα επεισόδια διέρρευσαν στο Διαδίκτυο

με αποτέλεσμα να επικρατήσει, όπως καταλαβαίνει κανείς, ένας μικρός χαμός. Το απόγευμα της ίδιας ημέρας οι ελληνικοί υπότιτλοι ήταν επίσης διαθέσιμοι στο Ίντερνετ, πράγμα το οποίο βέβαια δεν έγινε ως διά μαγείας. Ποιοι είναι λοιπόν οι άνθρωποι πίσω από τις αράδες των υποτίτλων που κυκλοφορούν στο Διαδίκτυο; Γιατί το κάνουν; Κερδίζουν χρήματα από αυτή τους τη δραστηριότητα; «Να ξεκαθαρίσουμε εξαρχής ότι δεν είμαστε επιχείρηση αλλά καθαρά ερασιτέχνες, οι οποίοι κάνουν το χόμπι τους χωρίς κανένα χρηματικό κέρδος. Προσωπικά ξεκίνησα τη μετάφραση πριν από αρκετά χρόνια για να βελτιώσω το αγγλικά μου», επισημαίνει ο 42χρονος Νώντας.

Δημιουργία

Ο Χρήστος, από την πλευρά του έχει ακόμα πιο... ρομαντικά κίνητρα: «Η βασική μου ανταμοιβή είναι η αίσθηση της δημιουργίας, το γεγονός ότι φτιάχνω κάτι που μένει, το βλέπει ο κόσμος και το εκτιμά». Όσο για το αν θα ασχολούνταν και επαγγελματικά, δοθείσης ευκαιρίας, με τον υποτιτλισμό η απάντηση του Χρήστου –33 ετών και δάσκαλος οδήγησης– είναι αρνητική: «Οι επαγγελματίες έχουν συγκεκριμένα χρονικά περιθώρια και deadlines, τα οποία νομίζω πως θα στερούσαν τη μαγεία της δημιουργίας και της ελευθερίας να ασχολείσαι μόνο με τα πράγματα που σου αρέσουν».

Το... παράπονο

Βάσει νόμου, οι υποτιτλιστές του Διαδικτύου είναι παράτυποι, αφού το υλικό τους θεωρείται παράγωγο της παράνομα διακινούμενης σειράς· το παραδέχονται και οι ίδιοι άλλωστε. «Νομίζω πως είναι αστείο να μιλάει κανείς για πειρατεία στον εθελοντικό υποτιτλισμό», λέει ο Χρήστος, «στον οποίο δεν υπάρχει καμία αμοιβή / κέρδος, αλλά μάλλον βάζουμε και από την τσέπη μας για να συντηρήσουμε την κοινότητα. Επίσης, αστείο και ενδεικτικό της κατάστασης είναι πως έχουμε δει αρκετές φορές δικούς μας υπότιτλους να παίζουν στα εγχώρια τηλεοπτικά κανάλια».

Απολαυστικές παρεμβάσεις

Αξίζει να επισημανθεί εδώ πως οι διαδικτυακοί υπότιτλοι για τους οποίους μιλάμε δεν έχουν πάντα την κλασική μορφή που έχουμε συνηθίσει από την τηλεόραση και τον κινηματογράφο. Λόγω της απόλυτης ουσιαστικά ελευθερίας που υπάρχει, οι μεταφραστές πολλές φορές προσθέτουν τη δική τους προσωπική «πινελιά», με ενδιαφέροντα αλλά και ξεκαρδιστικά πολλές φορές αποτελέσματα. Αρχικά υπάρχουν οι μίνι επεξηγηματικές σημειώσεις, συνηθώς ιστορικού ή επιστημονικού χαρακτήρα, κάτι το οποίο φυσικά σημαίνει επιπλέον έρευνα από την πλευρά τους. Το ίδιο συμβαίνει και όταν γίνονται αναφορές σε κοινωνικές συμβάσεις ή έθιμα με τα οποία το ελληνικό κοινό δεν είναι εξοικειωμένο. Οι πιο απολαυστικές παρεμβάσεις, ωστόσο, είναι αυτές που περιλαμβάνουν διάφορα σύντομα χιουμοριστικά σχόλια ή κάπως... εναλλακτικούς τρόπους απόδοσης μιας συγκεκριμένης φράσης του πρωταγωνιστή. Ατάκες του τύπου «Δεν έχω ξαναδεί κάτι τέτοιο. Ούτε με τα νέα μέτρα της τρόικας» (καθώς οι πρωταγωνιστές κοιτάζουν κάτι με τρόμο)!

Αιμίλιος Χαρμπής, εφημερίδα Καθημερινή

Ερώτηση: Ποιος είναι ο στόχος της ύπαρξης υποτίτλων και ποιο επικοινωνιακό αποτέλεσμα έχει στον αναγνώστη;

Απάντηση

Στο δοθέν παράδειγμα οι υπότιτλοι των παραγράφων αναφέρονται στις ποικίλες πτυχές –άγνωστες στο ευρύ κοινό– που έχει το θέμα του υποτιτλισμού από ιδιώτες κι όχι επαγγελματίες μεταφραστές ξένων σειρών ή ταινιών στο διαδίκτυο. Η κατάτμηση του περιεχομένου του άρθρου με θέμα την παραγωγή υποτίτλων από ιδιώτες στο διαδίκτυο, σε αυτοτελείς μεν νοηματικές ενότητες αλλά σε αλληλουχία με το βασικό θέμα του κειμένου είναι για τον αρθρογράφο ένα εργαλείο αμεσότητας στην επικοινωνία του θεματός του με το αναγνωστικό κοινό ενώ ταυτόχρονα δίνει έμφαση σε καθεμία από τις πτυχές-υποτίτλους του θέματος.

Παράλληλα, ο αναγνώστης, χωρίς να χάνεται η νοηματική συνάφεια των μερών, ενημερώνεται για όποια υποενότητα του άρθρου επιθυμεί με τους ακόλουθους υπότιτλους: «Δημιουργία», «Το παράπονο», «Απολαυστικές παρεμβάσεις». Εξοικονομεί έτσι χρόνο αλλά και προσλαμβάνει το θέμα πιο εύληπτα.

16. α) Να βρεις δυο γλωσσικές επιλογές με τις οποίες ο συγγραφέας θέλει να σε κάνει να προσέξεις το παράδειγμά του. β) Πώς το παράδειγμα αυτό συνδέεται με το θέμα του κειμένου και την πρόθεση του γράφοντος.

α) Γλωσσικές επιλογές μπορεί να είναι η **έγκλιση** (προτρεπτική υποτακτική ή προστακτική): π.χ. “ας προσέξουμε εδώ”, **τα ρηματικά πρόσωπα**, π.χ. ένα **α’** πρόσωπο ενικό/πληθυντικό δείχνει ή τον βιωματικό χαρακτήρα του παραδείγματος ή ό, τι άλλο προσδίδει το **α’** ενικό και μας ταιριάζει, από το **α’** πληθυντικό πρόσωπο παίρνουμε τη συλλογικότητα/εγκυρότητα ώστε το συγκεκριμένο τεκμήριο αποκτά καθολικό χαρακτήρα, **μία ειρωνεία** στο γλωσσικό περιβάλλον μπορεί να δώσει ένταση/συναισθηματική φόρτιση στο περιβάλλον και το παράδειγμα να αποσαφηνίσει και να τεκμηριώσει πληρέστερα (να πλαισιώσει) το φαινόμενο που αναλύει. Το παράδειγμα μπορεί να βρίσκεται μαζί με άλλον είδους τεκμήρια παραταγμένα σε **ασύνδετο σχήμα**, οπότε γίνεται φανερή και η συναισθηματική φόρτιση του γράφοντος.

β) Ένα παράδειγμα **αποσαφηνίζει** τη θέση του γράφοντος, της δίνει **αποδεικτική ισχύ** (είναι τεκμήριο) ή και **διαχρονικότητα** και **εγκυρότητα**. Αν είναι οικείο, εκλαϊκεύει τη θέση, συμβάλλει στην αποτελεσματική **επικοινωνία** με τον αναγνώστη. Το θέμα ενός κειμένου -το βρίσκουμε πρώτα προσεκτικά- επικουρείται από ένα παράδειγμα γιατί μπορεί το παράδειγμα να δείξει και να αναδείξει την **αξία/απαξία** του θέματος ή ακόμα και να ευαισθητοποιήσει / πείσει.

ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ

Μια τελευταία παρατήρηση: την προσδιοριστική, την περιοριστική δύναμη του φορέματος την αισθανόμαστε όταν ανταλλάσσουμε το αληθινό μ' ένα ψεύτικο – που μας κρύβει (π.χ. στην αποκριτική αμφίεση). Τότε έχουμε το αίσθημα ότι αποδεσμευτήκαμε, αποβάλαμε ένα μέρος του εαυτού μας, εκείνο που έχουμε συνθέσει για να το θεωρούν οι άλλοι (και μεις οι ίδιοι) πρόσωπό μας, και μπορούμε πια να παίζουμε ένα ρόλο – αυτόν που δεν έχουμε καθόλου ή συχνά το θάρρος ή την ευκαιρία να υποδυθούμε στην καθημερινή ζωή. Εάν μας αποσπάσουν την ψεύτικη περιβολή, ξαναγυρίζουμε στην τάξη και στη νηφαλιότητα – η παρένθεση έχει κλείσει... [...]

Ε. Παπανούτσος, *Ο άνθρωπος και το φόρεμα*, Θεματικοί Κύκλοι Γενικού Λυκείου

Απάντηση

Ο Παπανούτσος χρησιμοποιεί το παράδειγμα της αποκριτικής αμφίεσης γιατί αυτό αποσαφηνίζει και τεκμηριώνει τη θέση του σχετικά με την αξία του ρούχου/ ενδυμασίας στη ζωή μας. Τονίζει ότι το ρούχο, που επιλέγουμε κατά περίπτωση, μας προσδιορίζει και ως προσωπικότητες.

Γλωσσικές επιλογές: Το α' πληθυντικό πρόσωπο για να προσδώσει καθολικότητα, εγκυρότητα στο λόγο του, άρα υποδηλώνεται έτσι ότι το θέμα αφορά όλους μας, η υπίτιξη που δηλώνει σχόλιο, και συγκεκριμένα επιτυγχάνεται αποσαφήνιση θέσης με τις παύλες ενώ τα αποσιωπητικά στο τέλος δίνουν τροφή για προβληματισμό του αναγνώστη και εκφράζουν μια αμυδρή πικρία ίσως για επαναφορά στη ρουτίνα.

17. Πώς ο συντάκτης ανασκευάζει το επιχείρημα / ανατρέπει τη θέση του «αντιπάλου»;

Ενδέχεται σε κάποια άποψη να συγκλίνουν και οι δύο. Προβάλλουμε τη σύγκλιση αυτή και τη θέση προς ανασκευή (αυτό δείχνει έλλειμμα δογματισμού και μετριοπάθειας). Έπειτα, αρχίζει η ανασκευή, αφού έχουμε εστιάσει στις προτάσεις που διαφωνούμε και απαντάμε ακριβώς πάνω σε αυτές. Η γλαφυρότητα στην απάντησή μας (φόρτωμα με συναισθηματικά φορτισμένο λεξιλόγιο) χάνει σε πειθώ.

ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ

Το «ελληνίζει» και ο δήμος των παιδιών

Μπορεί όλοι να γκρινιάζουν για την «κατάντια της γλώσσας μας», κι άλλοι να μοιρολογούν γιατί βιάζονται να πιστέψουν ότι κείται νεκρή εκεί όπου απλώς υψώνεται το ζωηρότατο σώμα της, ωστόσο η γλώσσα συνεχίζεται, επειδή απλώς η ζωή συνεχίζεται. Αν έχει κανείς περίεργο μάτι, μπορεί να διαπιστώσει διαβάζοντας (στην καλή λογοτεχνία, στις μεταφράσεις, στη φιλοσοφία, στη δημοσιογραφία, στα περιοδικά ειδικών επαγγελματικών ή επιστημονικών τομέων, ακόμη και στις μικρές αγγελίες,

όπου οι στενός χώρος υποχρεώνει το συντάκτη να απελευθερώσει όλη τη λεξιπλαστική του φαντασία) ότι καινούργιες λέξεις- κλαδιά ξεφυτρώνουν ανελλιπώς στον παλιό κορμό. Άλλες αντέχουν, αφομοιώνονται και γίνονται κοινές, κι άλλες εκπίπτουν γρήγορα ή μένουν εγκλωβισμένες σε κάποιο γκέτο, σε κάποια αργκό.

Κι αν εκτός από περίεργο μάτι έχει κανείς και πρόθυμο αυτί- και εφόσον βέβαια αποφασίσει να πετάξει από πάνω του την πνιγερή αρματωσιά των ιδεολογημάτων του και να αρνηθεί το αριστοκρατικής κοπής στερεότυπο σύμφωνα με το οποίο ο γύρω κόσμος είναι ένα σχεδόν αφασικό νήπιο- θα ακούσει, από το στόμα των παιδιών ας πούμε, κάποιες καινούργιες λέξεις που ίσως τον ξενίσουν στην αρχή, αλλά αν το καλοσκεφτεί, θα δει ότι η παραγωγή τους δεν απιστεί στους κανόνες και ο ήχος τους δεν «πικραίνει την ακοή».

Ο δήμος των παιδιών, λοιπόν, για τον οποίο εμείς οι ώριμοι έχουμε αποφασίσει, ερήμην του, ότι πάσχει από ανίατη λεξιπενία και από βαρύτερης μορφής ξενολατρία, συμβάλλει στη γλωσσική παραγωγή μάλλον περισσότερο απ' ό,τι οι μονότονα οδυρόμενοι. Και συμβάλλει με τον τρόπο που αρμόζει στην ηλικία του: παιχνιδιάρικα, αυθόρμητα, ανεμπόδιστα, δηλαδή φυσικά, χωρίς να τον κατατρύχουν ιδεολογικά φαντάσματα ή φιλολογικές φοβίες.

Δεν ξέρω αν οι λεξικογράφοι θα «νομιμοποιήσουν» ποτέ με το κύρος τους, φιλοξενώντας τη στις δέλτους της, τη λέξη «ατομιστία», που ακούω τον τελευταίο καιρό από την πιτσιρικάριά, πάντως οι διαπληκτιζόμενοι ανήλικοι παίκτες την έχουν ήδη νομιμοποιήσει στο δικό τους γηπεδάκι. Όταν τη λένε, ξέρουν απολύτως τι εννοούν, και ξέρουν επίσης ότι οι συμπαίκτες τους την κατανοούν πλήρως (όπως κι όταν χαρακτηρίζουν «χλατσωτό» το τρίποντο και «άμπαλο» τον άσχετο), άρα λοιπόν ο πρωταρχικός όρος, η συνεννόηση, εκπληρώνεται απροβλημάτιστα. «Ατομιστίες», λοιπόν διαπράττει όποιος παίρνει την μπάλα και δεν τη δίνει ούτε από το δεξί του πόδι στο αριστερό του, είναι δηλαδή οι πράξεις του ατομιστή, την οποία ψέγει η νεόκοπη λέξη ακόμη και δια της καταλήξεώς της. Όχι, η «ατομιστία» δεν ταυτίζεται με τον οικείο μας «ατομισμό», και δεν μπορώ να σκεφτώ ποια άλλη λέξη (και όχι περίφραση) θα μπορούσε να τον αντικαταστήσει. Έχει επίσης ο παιδικός δήμος το γνώρισμα να εξελληνίζει πιο γρήγορα απ' ό,τι ο ενήλικος που τον περιβάλλει (και εν τέλει του επιβάλλεται) τις ξένες λέξεις, όσες εκτελωνίζονται μαζί με κάθε εισαγόμενο παιχνίδι. Στη δική τους γλώσσα, τα περισσότερα δανεικά ουσιαστικά αρχίζουν να κλίνονται ελληνοπρεπώς σχεδόν εξαρχής – ενώ την ίδια ώρα εμείς οι μεγάλοι φτάνουμε να χρησιμοποιούμε άκλιτο στον προφορικό και γραπτό μας λόγο, ακόμα και το Μιλάνο ή το καζίνο.

Παντελής Μπουκάλας, Εφημερίδα Καθημερινή, 09/06/2002, Διασκευή

Απάντηση

Ο γράφων θέλει ν' ανατρέψει τον ισχυρισμό των «πολλών», που φαίνεται στη φράση «όλοι γκρινιάζουν για την κατάντια της γλώσσας μας, άλλοι μοιρολογούν γιατί βιάζονται να πιστέψουν ότι κείται νεκρή».

-Αυτή είναι η θέση προς ανασκευή, η θέση με την οποία διαφωνεί. Πάντα η θέση προς ανασκευή τοποθετείται στην αρχή της επιχειρηματολογίας του γράφοντος.

1^ο βήμα: «Αν έχει κανείς...κάποια αργκό» → 1^η παράγραφος

Διαφωνεί πως κείται νεκρή η γλώσσα και παραθέτει το πρώτο επιχείρημά του, με το οποίο αποδεικνύει ότι σε ποικίλες μορφές του γραπτού λόγου βρίσκουμε πλούτο λέξεων ή νέες λέξεις.

2^ο βήμα: «Κι αν εκτός...την ακοή» → 2^η παράγραφος

Συνεχίζει την ανασκευή υποστηρίζοντας πως, αν κάποιος δεν διακατέχεται από γλωσσικά στερεότυπα και προκαταλήψεις, θα ακούσει απ' το στόμα των παιδιών λέξεις «που δεν απιστούν στους κανόνες γλωσσολογίας και ο ήχος τους δεν πικραίνει την ακοή». Νέες λέξεις λοιπόν απ' τον «δήμο των παιδιών που ελληνίζουν», όπως μαρτυρά και ο τίτλος.

3^ο βήμα: «Δεν ξέρω αν... το καζίνο» → τελευταία παράγραφος, με πλήθος τεκμηρίων που ενισχύουν το ήδη προαναφερθέν επιχείρημα ότι τα παιδιά σώζουν τη γλώσσα, δεν τη δολοφονούν.

4^ο βήμα: Το συμπέρασμα του Μπουκάλα διαφαίνεται προς το τέλος της παραγράφου με μια θαυμάσια αντίθεση, που ειρωνευόμενος «κατακεραυνώνει» τους μεγάλους για τον γλωσσικό συντηρητισμό τους «Έχει επίσης...ή το καζίνο».

Επισημάνσεις

- Δεν ανατρέπουμε τη θέση του «αντιπάλου» γενικεύοντας απόψεις ή με δογματισμούς στη λεκτική διατύπωση.
- Ανατρέπουμε ένα προς ένα τα στοιχεία του ισχυρισμού του αντιπάλου, αλλιώς η επιχειρηματολογία μας αδυνατεί να πείσει.
- Ενδέχεται, όπου συμφωνούμε, να το αναφέρουμε εξ αρχής → μετριοπάθεια στον λόγο, έλλειμα δογματισμού, πειθώ.

18. Ποια στάση φαίνεται να έχει ο συντάκτης απέναντι στο Χ θέμα (π.χ. στην παράδοση); Να εντοπίσετε δυο χωρία όπου το ύφος του είναι ειρωνικό και να εξηγήσετε την επιλογή του αυτή.

Στάση εννοεί τη θέση του: καταγγέλλει, διαφωνεί, συμφωνεί, επιχειρηματολογεί, εξηγεί, καθοδηγεί για..., περιγράφει, ορίζει / καταγράφει τα χαρακτηριστικά κτλ.

Η ειρωνεία δείχνει ότι διαφωνεί/ καταγγέλλει, αποστασιοποιείται από το υπάρχον ή αναλόγως μπορεί να ειρωνεύεται όσους τηρούν ισοπεδωτική στάση (π.χ. έναντι της παράδοσης). Μπορεί να είναι μέσο πειθούς που επαφίεται στο συναίσθημα του αναγνώστη, τον διεγείρει, τον προβληματίζει και ταυτόχρονα δίνει ποικιλομορφία στο ύφος.

Σημείωση: Για πρακτική εφαρμογή βλ. ερώτηση 19.

19. Ο συντάκτης χρησιμοποιεί την ειρωνεία σε αρκετά σημεία του κειμένου. Να εντοπίσετε ένα χωρίο και να εξηγήσετε το λειτουργικό αποτέλεσμα που έχει αυτή η επιλογή του αναγνώστη.

Η ειρωνεία ως σχήμα λόγου, ως μέσο πειθούς κι ως αυτόνομος κειμενικός δείκτης, μπορεί να χρησιμοποιηθεί προκειμένου:

α) να καταδείξει τη διαφωνία του γράφοντος με το φαινόμενο, τις απόψεις, την κατάσταση που αναφέρει.

β) να προσδώσει καταγγελτικό τόνο.

γ) να δώσει ένταση στον λόγο κι έμφαση στα λεγόμενά του.

δ) να δείξει τη συναισθηματική φόρτιση ανάλογα πώς εκφέρεται η ειρωνεία– λεκτικά ή με σίξη.

ε) να προβληματίσει τον δέκτη και να κινητοποιήσει τη σκέψη του, παραινώντας τον ενδεχομένως σε δράση.

στ) να χρωματίσει με ποικιλομορφία εκφραστικών μέσων (συνδυαστικά με ό,τι άλλο χρησιμοποιεί) τον λόγο του.

ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ

Έως ποιο βαθμό οι αντιλήψεις, οι κρίσεις, οι αποφάσεις μας στην καθημερινή ζωή είναι «δικές μας» και όχι αποτέλεσμα επιρροής της μικρής και της μεγάλης κοινωνίας απάνω μας; Το ερώτημα θα σκανδαλίσει ίσως τον αμύητο στα προβλήματα της κοινωνικής ψυχολογίας αναγνώστη, έχει εντούτοις τον λόγο του. Δεν είμαστε τόσο ελεύθεροι να σχηματίζουμε τις εντυπώσεις, τις πεποιθήσεις, το πρόγραμμα των επιδιώξεών μας, όσο νομίζουμε. Το κοινωνικό σώμα, η «ομάδα» μέσα στην οποία έχουμε ενταχθεί καθορίζει σε τέτοιαν έκταση και σε τόσο βάθος τον τρόπο και τα μέτρα με τα

οποία αντιλαμβάνομαστε και σηματολογούμε τα πράγματα και τα γεγονότα, ώστε κάθε άλλο παρά «δικές μας», με την αυστηρή έννοια της λέξης, είναι οι αλήθειες και οι αξίες μας. Φυσικά τούτο δεν το παραδέχεται ο εγωισμός μας.

Μια βαθύτερη όμως διερεύνηση θα μας πείσει ότι σε αναρίθμητες περιπτώσεις η πνευματική μας ανεξαρτησία είναι ένας ωραίος μύθος. Η όραση, η κρίση, η πίστη μας είναι η όραση, η πίστη της κοινωνικής φάλαγγας με την οποία συμπορευόμαστε. Το φαινόμενο τούτο στη γλώσσα της επιστήμης λέγεται «κοινωνικός κομορμισμός» και έχει γίνει αντικείμενο όχι μόνο θεωρητικών αλλά και πειραματικών ερευνών.

Απο το άτομο στη μάζα, Ευ. Παπανούτσος, Το δίκαιο της Πυγμής, εκδόσεις Νόηση 2012

Ερώτηση: Η ειρωνεία σε αρκετά σημεία χρησιμοποιείται από τον γράφοντα για να καταδείξει την πρόθεσή του. Να τεκμηριώσετε την παραπάνω άποψη.

Απάντηση

Με σημεία στίξης και με συγκεκριμένες υπαινικτικές φράσεις (υπογραμμισμένα στο κείμενο) ο γράφων θέλει να μας προβληματίσει για το ότι συνήθως οι αποφάσεις μας είναι και προϊόν της μάζας την οποία ακολουθούμε. Έτσι, στη συνέχεια καταγγέλλει, διαφωνεί, χλευάζει τον άνθρωπο που βαυκαλίζεται για την αυθυπαρξία του. Δίνει, ως σχήμα λόγου ζωντάνια και ποικιλομορφία στο ύφος.

20. Είδη τεκμηρίων για αξιολόγησή τους ως προς το επικοινωνιακό αποτέλεσμα προς τον δέκτη [από την επίκληση στη λογική].

Τα τεκμήρια [παραδείγματα, γεγονότα, γενικές αλήθειες, έρευνες, στατιστικές και αριθμητικά στοιχεία, μαρτυρίες⁵] είναι δείγματα τεκμηρίωσης μιας άποψης. Ιδιαίτερη μνεία θα κάνουμε στις γενικές αλήθειες, τις αυθεντίες και τη μαρτυρία.

1) Οι γενικές αλήθειες είναι γεγονότα κοινώς αποδεκτά και αποδεδειγμένα ή στερεοτυπικές αντιλήψεις που ακολουθούνται και προβάλλονται με την ανάλογη φρασεολογία π.χ. «είναι κοινώς αποδεκτό», «λέγεται ότι». Δεν πρέπει να συγχέονται με τα παραδείγματα, τα οποία αποτελούν μία εξειδίκευση στοχευμένη πάνω σε μία αλήθεια. Π.χ. είναι αλήθεια και γεγονός ότι η βία διατρανώθηκε κατά τη διάρκεια της καραντίνας μέσα στο σπίτι - είναι παράδειγμα η αναφορά περιστατικού πάνω στην αλήθεια αυτή: «Μεταφέρθηκε στο νοσοκομείο στις 3:00 τα ξημερώματα της Δευτέρας γιατί έφερε πολλαπλά τραύματα λόγω της ενδοοικογενειακής βίας που υπέστη».

2) Οι αυθεντίες δεν είναι μόνο τα ονόματα ή τα λεγόμενά τους πάνω σε ένα θέμα που γνωρίζουν. Είναι και οι καταστατικοί χάρτες π.χ. ανθρωπίνων δικαιωμάτων του '48, τα συντάγματα κρατών και μεμονωμένα χωρία αυτών των χαρτών και συνταγμάτων.

Σημείωση: Προσοχή στη διαφορά μεταξύ αυθεντίας και μαρτυρίας. Δίνεται η πρακτική εφαρμογή τους παρακάτω.

⁵ Η μαρτυρία αποτελεί βιωματικό κριτήριο το οποίο λόγω της αληθοφάνειας των βιωμάτων πείθει τον δέκτη.

3) Η μαρτυρία έχει καθαρά βιωματικό χαρακτήρα, προσωπικό τόνο και δεν πρέπει να συγχέεται με λόγια αυθεντίας π.χ. η πρόταση «ο Αριστοτέλης αναφέρει για τη μεσότητα ότι...», είναι αυθεντία και όχι μαρτυρία. Η μαρτυρία (βλ. φάκελο υλικού σελ. 95) αποτελεί τεκμήριο κι ας μην προσιδιάζει στον τρόπο πειθούς “επίκληση στη λογική”, γιατί αγγίζει με τον εξομολογητικό τόνο και τα αυτοβιογραφικά, πολλές φορές, στοιχεία συναισθηματικά τον δέκτη παρακινώντας τον σε ενδεχόμενη μέθεξη με το μαρτυρούμενο. Η επίκληση στο συναίσθημα με τη μαρτυρία βρίσκει ίσως την πιο «επιστημονική» της μορφή πειθούς, γιατί η μαρτυρία κινείται ενδιάμεσα, μεταξύ γεγονότων και συναισθηματικού λόγου.

Τα υπόλοιπα προαναφερθέντα τεκμήρια προσδίδουν στον λόγο αποσαφήνιση, εγκυρότητα, τεκμηρίωση, ισχύ. (βλέπε και προηγούμενη θεωρία σχετικά με παραδείγματα)

Σημείωση: Η κατάχρηση τεκμηρίων και ιδιαίτερα αυθεντιών στον λόγο, μάλλον δείχνει την αδυναμία επιχειρηματολογίας και υποστήριξης με λογική ακολουθία των λεγομένων του από τον γράφοντα, παρά συμβάλλει στην ευρυμάθεια και πειστικότητά του.

ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ

Κείμενο 1

Όπως είπα πιο πάνω, η τέχνη επηρεάζει τα συναισθήματα ενός ανθρώπου, όχι τη λογική του. Λειτουργία της, σα να λέμε, είναι να τορνεύει και να λειαίνει την ανθρώπινη ψυχή, κάνοντάς τη δεκτική στο καλό. Όταν βλέπετε μια καλή ταινία, όταν κοιτάτε έναν πίνακα ή ακούτε μουσική (με την προϋπόθεση, φυσικά, ότι σας «ταιριάζει»), αποπλίζεστε και μαγεύεστε αμέσως όχι βέβαια από κάποια ιδέα, από κάποια σκέψη. Εν πάση περιπτώσει η ιδέα ενός μεγάλου έργου είναι πάντοτε διφορούμενη, έχει πάντοτε δυο πρόσωπα, όπως το είπε και ο Τόμας Μαν είναι τόσο πολύπλευρη και απεριορίστη, όσο η ζωή. Ο δημιουργός λοιπόν δεν μπορεί να είναι σίγουρος ότι το έργο του θα το καταλάβουν μ’ έναν συγκεκριμένο τρόπο και σύμφωνα με τη δική του αντίληψη. Το μόνο που μπορεί να κάνει είναι να παρουσιάσει τη δική του εικόνα για τον κόσμο, έτσι που να τη δουν με τα δικά του μάτια οι άνθρωποι και να νιώσουν τα αισθήματά του, τις αμφιβολίες και τις σκέψεις του...

Times News, Αντρέι Ταρκόφσκι

Ερώτηση: Τι επιδιώκει ο γράφων με τη χρήση της αυθεντίας;

Απάντηση

Το χωρίο που είναι υπογραμμισμένο δείχνει τα λόγια του Τ. Μαν σχετικά με τα διφορούμενα νοήματα ενός έργου τέχνης. Έχει βαρύνουσα σημασία η γνώμη του εδώ, ως συγγραφέα, γνώστη του θέματος, προσδίδει εγκυρότητα, αποδεικτική αξία στα λεγόμενα, δείχνει την ευρυμάθεια του γράφοντος, προσφέρει ποικιλομορφία στο ύφος. Ο αναγνώστης αντιμετωπίζει τον γράφοντα με μεγαλύτερη σοβαρότητα και πείθεται ευκολότερα λόγω και της «επιστημονικής» άποψης.

Μαρτυρία: Γκαζμέτ Καπλάνι

Με λένε Μιχάλη. Γεννήθηκα εδώ. Τα ελληνικά είναι η γλώσσα μου. Στο σχολείο είπα ποιήματα για την 25^η Μαρτίου. Και όμως με θεωρούν αλλοδαπό. Τι είμαι λοιπόν;

Ο πατέρας μου ήρθε στην Ελλάδα για να σπουδάσει, τη δεκαετία του '70. Ύστερα από κάποια χρόνια έφερε και τη μητέρα μου. Από τα παιδικά μου χρόνια δε θυμάμαι πολλά πράγματα. Στο δημοτικό τα πήγαινα μια χαρά με τα άλλα παιδιά. Μόνο όταν τσακωνόμασταν στο ποδόσφαιρο με στολίζανε με βρισιές του τύπου «αράπης» και τα σχετικά. Ήμουν ο μόνος μαύρος στο σχολείο μου. Θυμάμαι επίσης ένα σκηνικό. Μια μέρα, έπειτα από τσακωμό, κάποια παιδιά με είχαν βάλει στη μέση και με έβριζαν. Τότε ένα παιδί που τον έλεγαν Ηλία όρμησε εναντίον τους για να με υπερασπιστεί. Από τότε γίναμε κολλητοί φίλοι. Τα πρώτα χρόνια στο σπίτι μιλούσαμε νιγηριανά και αγγλικά. Αυτό όμως με εμπόδιζε για τα μαθήματα. Μέχρι που ο δάσκαλος κάλεσε τους γονείς μου και τους είπε ότι έπρεπε να μιλήσουμε ελληνικά στο σπίτι. Με τα χρόνια επικράτησαν τα ελληνικά στο σπίτι μας. [...]

Εγώ είμαι περήφανος που είμαι μαύρος. Το να είσαι μαύρος όμως σημαίνει ότι συναντάς μπροστά σου έναν τοίχο. Σημαίνει ότι πρέπει να ξοδεύεις πολλή ενέργεια να πείσεις τους γύρω σου ότι δεν είσαι γεννημένος μόνο για να πουλάς CD και να παίζεις μπάσκετ. Ότι μπορείς να γίνεις γιατρός, λογοτέχνης, σχεδιαστής μόδας, οτιδήποτε. Το να είσαι μαύρος σημαίνει να ζεις με αυτό το χρώμα, το αναπνέεις, ότι δε σε αφήνουν ποτέ να νιώσεις αόρατος. Τη μεγαλύτερη έκπληξη την προκαλείς όταν μιλάς ελληνικά χωρίς προφορά.

από τον Τύπο

Ερώτηση: Τι επιδιώκει ο γράφων με τη χρήση της μαρτυρίας ως τεκμήριο;

Απάντηση

Η μαρτυρία (Φάκελος Υλικού σελίδα 95) έχει, ως τεκμήριο, βιωματικό χαρακτήρα, οικείο τόνο, προφορικότητα. Μια τύπου εξομολόγηση προς τον αναγνώστη και τα γραφόμενα παίρνουν αποδεικτική αξία ως γεγονότα που ο γράφων έζησε. Αγγίζει συναισθηματικά τον δέκτη η εκάστοτε μαρτυρία (αφήγηση ή περιγραφή), προβληματίζει, κινητοποιεί τη σκέψη.

Λειτουργία της μαρτυρίας

- Λειτουργεί «απενοχοποιητικά» για τον γράφοντα. Σε τετριμμένης φύσεως θέματα ή μακροσκελούς ανάπτυξης π.χ. ρατσισμός, για να προσελκύσει τον αναγνώστη / κοινό (ανάλογα με τον τύπο κειμένου που επιλέγει), αρχίζει με μαρτυρία για να προσελκύσει το ενδιαφέρον του κοινού λόγω της αμεσότητας αυτού του τεκμηρίου. Έτσι εξασφαλίζει την εύνοια του κοινού, τη συμπάθειά του, το φέρνει κοντά του.
- Λειτουργεί διδακτικά/ παραινετικά/ αποδεικτικά. Γι' αυτό συνήθως οι μαρτυρίες παρατίθενται στην αρχή ή στο τέλος των κειμένων.

Σημείωση: Ότι ισχύει για τις μαρτυρίες, ισχύει και για το μύθο, την παραβολή, την αλληγορία, το παραμύθι.

21. Ποιο λειτουργικό ρόλο επιτελεί η επανάληψη στο χωρίο;

Η διατύπωση της ερώτησης από ΙΕΠ: Να αναγνωρίσεις την επανάληψη της λέξης «αγωνιζόμαστε» στο τέλος του κειμένου σε σχέση με το θέμα του και την πρόθεση αυτών που υπογράφουν την Διακήρυξη και να την αντικαταστήσεις με μια συνώνυμη λέξη που θα υπηρετούσε πιο αποτελεσματικά την πρόθεση αυτών που την υπογράφουν. Στην επανάληψη ανήκουν:

1. απλή επανάληψη,
2. θεματικό μοτίβο (βλ. δείκτες λογοτεχνίας)
3. φραστικό μοτίβο
4. σχήμα κύκλου (βλ. δείκτες λογοτεχνίας).

Η επανάληψη λέξης / φράσης μπορεί:

α) να εξασφαλίσει τη συνοχή μεταξύ λεπτομερειών μιας παραγράφου ή μεταξύ παραγράφων.

β) να εξασφαλίσει την ενότητα του θέματος και των λεπτομερειών κάθε παραγράφου με το κεντρικό θέμα του κειμένου. Σε αυτή την περίπτωση, όταν δηλαδή η επανάληψη μιας λέξης/φράσης αποτελεί ουσιαστικά και το θέμα του κειμένου / ποιήματος, τότε λέγεται **φραστικό μοτίβο**.

γ) να δώσει έμφαση σ' αυτό που επαναλαμβάνεται.

δ) να προσδώσει μουσικότητα στον λόγο του, αφού η επανάληψη της λέξης λειτουργεί ως ένα είδος επωδού (ρεφραίν).

ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ: Βλέπε Λογοτεχνία (Γ) στην ενότητα Φραστικό Μοτίβο

22. Να χαρακτηρίσετε τη γλώσσα του δοκιμίου.

ή

Ποιες γλωσσικές επιλογές – κειμενικοί δείκτες αποδεικνύουν ότι είναι δοκίμιο;

α) Η σύνθετη δομή προτάσεων με τη χρήση υποτακτικού λόγου. Στο στοχαστικό δοκίμιο ίσως πιο συχνή η χρήση ασύνδετου - πιο συναισθηματικός λόγος- συνειρμική γραφή.

β) Το αφηρημένο (δυσνόητο ή ασαφές) λεξιλόγιο.

γ) Οι διάφορες τεχνικές ομαλής ή φυσικής μετάβασης και συνοχής π.χ.: έτσι...άλλωστε... Ως εκ τούτου καταλαβαίνουμε...

δ) Η χρήση λόγων λέξεων ή ιδιόγλωσσας (προσωπικών εκφράσεων π.χ. ο Καργάκος την τηλέοραση τη λέει τηλοψία κτλ.).

ε) Εκφραστικά μέσα που χαρακτηρίζουν περισσότερο έναν επιστημονικό λόγο (π.χ. σε αποδεικτικό δοκίμιο) ή που φανερώνουν μια πιο προσωπική, υποκειμενική στάση του γράφοντος (π.χ. σε στοχαστικό δοκίμιο) η οποία δεν διατυπώνεται μ' έναν κατηγορηματικό και απόλυτο τρόπο π.χ. «ίσως», «ενδεχομένως», κ.τ.λ. όπου καθιστούν το ύφος πιο μετριοπαθές⁶.

Προσοχή! Πολλά δοκίμια είναι μεικτά.

ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ

Με τον όρο *αυτομόρφωση* περιγράφουμε μία σύνθετη εκπαιδευτική διαδικασία της οποίας θεμελιώδης κινητήρια δύναμη είναι ο ίδιος ο άνθρωπος, ο οποίος, έχοντας επίγνωση των αναγκών και των επιθυμιών του, καλείται να συμβάλει αποφασιστικά στην πορεία της εκπαιδευτικής και επαγγελματικής του κατάρτισης. Σε αυτή την ατομική, και πολλές φορές εξαιρετικά δύσκολη, πορεία κατάκτησης νέων γνώσεων, δεν ενεργεί μόνος του, όπως θα μπορούσαμε να υποθέσουμε με βάση το πρώτο συνθετικό της λέξης *αυτο-μόρφωση*. Ο άνθρωπος δεν δραστηριοποιείται μέσα σε ένα κοινωνικό κενό, αλλά μέσα σε ένα κοινωνικό περιβάλλον. Βρίσκεται δηλαδή σε συνεχή επικοινωνία με τους άλλους, σε επαφή και ανταλλαγή με τους επίσημους ή ανεπίσημους εκπαιδευτικούς θεσμούς, με ποικίλους οργανισμούς και κέντρα κατάρτισης, ακόμη και όταν οι νέες τεχνολογίες του επιτρέπουν να μαθαίνει και να εργάζεται σε φυσική απόσταση από τους άλλους.

Με αυτή την έννοια, οι διαδικασίες και οι πρακτικές αυτομόρφωσης στη σημερινή εποχή δεν σημαίνουν την απουσία των άλλων, θεσμών και ατόμων, ούτε την κοινωνική απομόνωση του καθενός ατόμου, αλλά την ενεργητική στάση του, αφού το ίδιο αποφασίζει, άλλοτε αυτοβούλως και άλλοτε κάτω από την πίεση συγκεκριμένων αναγκών, να εκπαιδευθεί. Η ενεργητική στάση συνίσταται στο ότι ο άνθρωπος καλείται να διαμορφώσει μαζί με τους άλλους συμμετέχοντες (οργανισμούς, εκπαιδευτές, εκπαιδευόμενους) το περιεχόμενο, τη διαδικασία και τους τρόπους της εκπαίδευσής του.

Όμως οι πρωταρχικοί παράγοντες που καθιστούν την αυτομόρφωση αναγκαία για τα άτομα των σύγχρονων κοινωνιών είναι οι νέες επιστημονικές και τεχνολογικές ανακαλύψεις και οι συνεπακόλουθες μεταμορφώσεις της αγοράς εργασίας. Μία από τις συνέπειες αυτών των αλλαγών είναι ότι πολλά επαγγέλματα χάνουν γρήγορα την αξία και τη χρησιμότητά τους, ενώ οι γνώσεις και οι δεξιότητες που τα άτομα κατέκτησαν στα

⁶για τη γλώσσα δοκίμιου βλ. και σχολικό βιβλίο «Έκθεση Έκφραση, Τεύχος Γ'» σελ. 123.

πρώτα στάδια της ζωής τους καθίστανται ανεπαρκείς για το παρόν και το μέλλον. Η συνολική τεχνολογική αναδιάρθρωση της εργασιακής δραστηριότητας στερεί όλο και περισσότερο στα άτομα τη δυνατότητα να διατηρούν μία και μοναδική επαγγελματική ταυτότητα σε όλη τη διάρκεια της ενεργού ζωής τους. Κατά συνέπεια, ανεξάρτητα από τις ψυχοκοινωνικές συνέπειες αυτής της κατάστασης για τα άτομα, οι νέοι άνθρωποι των τεχνολογικών κοινωνιών καλούνται να αλλάξουν δύο ή τρία επαγγέλματα στην επαγγελματική πορεία τους. Το γεγονός αυτό επιβάλλει στα άτομα να κατακτούν διαρκώς γνώσεις, να ανανεώνουν τις δεξιότητές τους, να αποκτούν γρήγορα νέες ειδικεύσεις, δηλαδή, να εκπαιδεύονται συνεχώς.

Η εκπαίδευση δεν νοείται πια ως η απλή, κανονιστική μετάδοση γνώσεων από τις μεγαλύτερες γενιές στις νεότερες, όπως την όριζε ο E. Durkheim κατά τον 19ο αιώνα. Και τούτο επειδή, τόσο το περιεχόμενο της εκάστοτε εκπαιδευτικής πράξης όσο και ο χρόνος που αφιερώνεται σε αυτήν, αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης ανάμεσα στις διαφορετικές γενιές, τα δύο φύλα και τις διαφορετικές κουλτούρες των ανθρώπων, γεγονός που παρατηρείται σε όλες τις σύγχρονες πρακτικές της καθημερινής ζωής. Η εκπαιδευτική πράξη καθίσταται επομένως μια διαδικασία που δεν περιορίζεται στο χώρο (το σχολείο) και το χρόνο (περίοδος της νεότητας), αλλά επεκτείνεται σε όλη τη διάρκεια της ζωής και πέραν των σχολικών τειχών.

Αλεξάνδρα Κορωναίου, Εκπαιδευοντας Εκτός Σχολείου, 2002 (Διασκευή), εκδόσεις Μεταίχμιο

Απάντηση

- Αποδεικτικό δοκίμιο.
- Αναφορική χρήση γλώσσας σε όλες τις παραγράφους.
- Γ' ρηματικό πρόσωπο
- Λογική οργάνωση ιδεών. Η αποδεικτέα και πάντα επίκαιρη έννοια της αυτομόρφωσης βρίσκεται στον πρόλογο. Στο κύριο μέρος γίνεται η ανάλυση της έννοιας, ερμηνεία και επεξήγηση χρησιμότητάς της και στην κατακλείδα του κειμένου βρίσκεται η θέση της γράφουσας.
- Τεκμήρια: Στη 2^η παράγραφο τα στοιχεία εντός παρένθεσης και στην 4^η παράγραφο η αυθεντία.
- Αποδεικτικός λόγος που μαρτυρούν τα τεκμήρια και οι σύνδεσμοι (αιτιολογικοί, τελικοί, αντιθετικοί).

23. Πώς τα αστέρια της ειδήσης φανερώνουν σκοπό / πρόθεση του συντάκτη και σχολίο; (από ύλη Β Λυκείου τα αστέρια ως δείκτες)

Αστέρια ονομάζονται στη δημοσιογραφική γλώσσα ορισμένα κριτήρια με βάση τα οποία οι δημοσιογράφοι ιεραρχούν τις ειδήσεις και αναλόγως τις προβάλλουν περισσότερο ή λιγότερο.

Ως τύποι είναι $A(\sigma\tau\epsilon\rho\iota\alpha) = 4 E + 4 \Sigma$.

Τα τέσσερα Ε αντιστοιχούν σε: **Επικαιρότητα, Εγγύτητα** (πόσο κοντά συμβαίνει), **Εκρηκτικότητα** (αν εμπεριέχεται κάποια σύγκρουση στην είδηση), **Εκκρεμότητα** (αν προκαλεί αγωνία για ένα επικείμενο αποτέλεσμα).

Τα τέσσερα Σ αντιστοιχούν σε: **Σπουδαιότητα, Σπανιότητα, Συγκίνηση, Συνέπειες** (αν έχει σοβαρές συνέπειες ή θετικές επιδράσεις).

Ανάλογα ποιο / ποια αστέρια διακρίνει ο δημοσιογράφος / αρθρογράφος στην είδηση/ θέμα του φαίνεται και η πρόθεσή του. Ένα άρθρο με προβολή Συνεπειών και Εκκρεμοτήτων προβάλλει την ανησυχία και τον προβληματισμό και δείχνει ώθηση για επαγρύπνηση του κοινού. Ένα άρθρο με προβολή Επικαιρότητας/ Σπουδαιότητας σημαίνει ενημέρωση κτλ.

ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ

Μια επανάσταση συντελείται στον τομέα των έξυπνων μετακινήσεων. Αυτοκίνητα χωρίς οδηγό που επικοινωνούν μεταξύ τους, αυτόματη ενημέρωση για την κατάσταση στα δίκτυα, αυτοματοποιημένη διαχείριση κυκλοφορίας, πρόβλεψη βλαβών σε οχήματα και συρμούς... Στον κόσμο των έξυπνων διασυνδεδεμένων πόλεων μας ξεναγεί ο δρ Αγγελος Αμδίτης, πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Ευφώνων Συστημάτων Μεταφορών (ERTICO-ITS Europe), αναπληρωτής πρόεδρος του ΟΑΣΑ. «Ένα κύμα τεχνολογικών αλλαγών στις μετακινήσεις, ήδη από την προ COVID εποχή, ξεδιπλώνει αμέτρητες εφαρμογές και ανοίγει δρόμους για καινοτομία που θα αποφέρουν τεράστια περιβαλλοντολογικά και οικονομικά οφέλη Στη Νέα Ζηλανδία φωτεινά σήματα κυκλοφορίας ενημερώνουν για την ταχύτητα των οχημάτων και στέλνουν μηνύματα στους οδηγούς σε πραγματικό χρόνο για τις κυκλοφοριακές συνθήκες.

Επιπλέον, έξυπνα φανάρια εντοπίζουν λεωφορεία και ποδήλατα και παρέχουν σε αυτά προτεραιότητα στις διασταυρώσεις. Στη Γερμανία, μέσω του Διαδικτύου των πραγμάτων εντοπίζονται πιθανές βλάβες στο σιδηροδρομικό δίκτυο πριν ακόμα εκδηλωθούν. Στη Νορβηγία και στη Γαλλία προωθείται δυναμικά η ηλεκτροκίνηση. Γυρνώντας στην ελληνική πραγματικότητα, βλέπουμε τον ΟΑΣΑ να περνάει στην ψηφιακή εποχή με αναβαθμισμένες έξυπνες κάρτες, τηλεματική και ενημέρωση των επιβατών σε πραγματικό χρόνο

«Το μεγαλύτερο κοινό ευρωπαϊκό έργο-όραμα αφορά τις τεχνολογίες MaaS (Mobility as a Service), ένα πολυτροπικό σύστημα παροχής υπηρεσιών που θα ενοποιήσει όλους τους τρόπους μετακίνησης (μέσα μαζικής μεταφοράς, ταξί, οχήματα κοινής χρήσης, ποδήλατα, βάδισμα) σε μία ενιαία υπηρεσία κινητικότητας, δίνοντας τη δυνατότητα σε ανθρώπους και εμπορεύματα να μετακινούνται στον μικρότερο δυνατό χρόνο και με τη μεγαλύτερη δυνατή άνεση “από πόρτα σε πόρτα”», εξηγεί ο κ. Αμδίτης. «Όλα αυτά πλαισιώνονται από ευρύτερες πολιτικές που προωθούν την πράσινη κινητικότητα».

Στην ενσωμάτωση των ευφυνών τεχνολογιών στην ελληνική πραγματικότητα θα συμβάλλει και η εκπόνηση των σχεδίων βιώσιμης αστικής κινητικότητας που χρηματοδοτεί το Πράσινο Ταμείο σε 180 πόλεις της χώρας, αλλά και η διείσδυση των δικτύων πέμπτης γενιάς (5G) που θα επιτρέπει τον έλεγχο των συστημάτων μεταφοράς σε μια πόλη.

«Η Ε.Ε. στηρίζει την εγκατάσταση ενός εκατομμυρίου σταθμών φόρτισης ηλεκτρικών οχημάτων στην προσεχή πενταετία, την ανανέωση με καθαρά οχήματα του δυναμικού πόλεων και επιχειρήσεων (από τις 2 Αυγούστου 2021 το 33% των προμηθειών λεωφορείων θα πρέπει να είναι “καθαρά”). Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην αναβάθμιση και ενίσχυση σιδηροδρομικών υποδομών μεγάλης κλίμακας, στις πολυτροπικές συνδέσεις (σε λιμάνια, αεροδρόμια, εσωτερικές πλωτές μεταφορές) και στα εναλλακτικά καύσιμα συμπεριλαμβανομένου του τομέα της ναυτιλίας. Πρόκειται για δράσεις που θα μετασχηματίσουν το τοπίο των μεταφορών, θα ανοίξουν νέους δρόμους για επιχειρηματικές ευκαιρίες και θα συμβάλουν στη βελτίωση της αστικής διαβίωσης», περιγράφει ο κ. Αμδίτης.

Τ. Καραϊσκάκη, Επανάσταση στις έξυπνες μετακινήσεις, εφημερίδα Καθημερινή 18/02/2021

Απάντηση

Επικαιρότητα → Θέμα: Βιώσιμη αστική κινητικότητα, που αφορά στη σημερινή εποχή και χαρακτηρίζεται ως επανάσταση που εντοπίζεται στο σήμερα από τη συντάκτρια. Το επίκαιρο αυτό θέμα διατρέχει όλο το κείμενο.

Σπουδαιότητα → 3^η παράγραφος «Το μεγαλύτερο ... πραγματικό χρόνο».

Συνέπειες → δύο τελευταίες παράγραφοι «Θα συμβάλλει ... περιγράφει ο κ. Αμδίτης

Εγγύτητα → όλη η 4^η παράγραφος εφόσον αναφέρεται ξεκάθαρα στην ελληνική πραγματικότητα.

Σημείωση: Όλα τα προαναφερθέντα αστέρια υπάρχουν συνδυαστικά σχεδόν σε όλες τις παραγράφους. Στο παράδειγμά μας κατηγοριοποιήσαμε τις παραγράφους και εντοπίσαμε σε καθεμιά κι ένα από τα αστέρια για να γίνει περισσότερο κατανοητό.

24. Πώς λειτουργεί η «ανεστραμμένη πυραμίδα» ως δομικό στοιχείο της είδησης και τι επιδιώκει ο συντάκτης με αυτό το σχήμα;

Ως ανεστραμμένη πυραμίδα παρουσιάζεται μια είδηση όταν η δομή της έχει τα εξής χαρακτηριστικά: α) περιεκτικό τίτλο β) σύντομη περίληψη γεγονότων από τον δημοσιογράφο στην αρχή του άρθρου γ) αναλυτική παρουσίαση των γεγονότων.

Οι δημοσιογράφοι ακολουθούν αυτή την τακτική λόγω του ότι οι αναγνώστες / θεατές δεν έχουν πολύ ελεύθερο χρόνο και θέλουν εξαρχής να μάθουν το γεγονός, να το κωδικοποιήσουν (εύληπτο). Πολλοί θεωρούν μια γενική γνώση του θέματος αρκετή λόγω ελλειμματικού χρόνου.

ΔΕΚΑ ΧΡΟΝΙΑ ΣΤΟΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΦΟΝΟ ΤΟΥ ΤΣΙΓΓΑΝΟΥ

Πέντε χρόνια μετά την ανθρωποκτονία του νεαρού (μόλις 21 ετών και πατέρα 2 παιδιών) Τσιγγάνου Μ.Χ. για πρώτη φορά χθες η ελληνική Δικαιοσύνη έδειξε το δρόμο προς τις φυλακές στον αστυνομικό – δράστη. Ο πρώην αστυνομικός Γ.Τ. καταδικάστηκε σε κάθειρξη 10 ετών και τριών μηνών (του αναγνωρίστηκαν δύο ελαφρυντικά) και οδηγήθηκε στις φυλακές. Η απόφαση τον Μικτού Ορκωτού Δικαστηρίου ελήφθη με πλειοψηφία 5 έναντι 2 και χαρακτηρίζεται ως ισορροπητική.

Ενδεικτική της άποψης που έχει διαμορφωθεί σχετικά με τις αποφάσεις των ελληνικών δικαστηρίων για την αντιμετώπιση αστυνομικών – δράστών ήταν η δήλωση της αδελφής του θύματος: «Περίμενα μεγαλύτερη ποινή, αλλά για αστυνομικό καλή είναι. Ας γίνει μάθημα για αστυνομικούς που μοιάζουν στον Γ. να μη σκοτώνουν τα παιδιά του κόσμου». Οι δικαστές και οι ένορκοι:

Απ' τη μια πλευρά δεν δέχτηκαν την εισαγγελική εισήγηση να μετατραπεί η κατηγορία στο πλημμέλημα της «ανθρωποκτονίας εξ αμελείας» (άποψη που εξέφρασαν και δύο ένορκοι) και έστειλαν στις φυλακές για πρώτη φορά από την ημέρα του συμβάντος τον κατηγορούμενο. Άλλωστε ούτε η υπεράσπισή του ζήτησε αυτή τη φορά αναστολή εκτέλεσης της ποινής εν όψει της αναίρεσης που αναμένεται να υποβάλει στον Άρειο Πάγο. Πιθανόν βέβαια η σχετική αίτηση να υποβληθεί σύντομα στο αρμόδιο δικαστήριο.

Απ' την άλλη επέβαλαν την κατώτερη προβλεπόμενη ποινή (το πλαίσιο ποινής με τα ελαφρυντικά ήταν 10 – 20 έτη) και μείωσαν την πρωτόδικη κατά τρία χρόνια. Ευχήθηκαν δε διά στόματος του προεδρεύοντος «το δικαστήριο να ανακάλυψε την πραγματικότητα και να μην έκανε λάθος».

των Κατερίνας Κάτη – Παναγιώτη Στάθη 01/12/2006, Ελευθεροτυπία

Απάντηση

1^η βαθμίδα → ο τίτλος

2^η βαθμίδα → μια συνοπτική δημοσιογραφική περίληψη → 1^η παράγραφος

3^η βαθμίδα → αναλυτική παρουσίαση → παράγραφοι 2,3,4

25. Να εντοπίσετε το έμμεσο σχόλιο του γράφοντος και τους τρόπους εκφοράς του. Παράλληλα να διακρίνετε το πληροφοριακό από το αξιολογικό μέρος του αποσπάσματος.

Η τέχνη του κοσμήματος μας φέρνει πιο κοντά

Η πανάρχαιη τέχνη του κοσμήματος παίρνει άλλες διαστάσεις στους σύγχρονους καιρούς μας. Ξεχωριστά κοσμήματα και αξεσουάρ δουλεμένα από καλλιτέχνες και σχεδιαστές παρουσιάζονται στον καινούργιο χώρο της Ελένης Μαρνέρη. Νέες φόρμες και μοντέρνα κλασικά κοσμήματα όλων των ηλικιών.

Κοσμήματα από χρυσό, ασήμι και χαλκό, με πολύτιμες και ημιπολύτιμες πέτρες, με σχέδια εμπνευσμένα από τη φύση και αρχαίους πολιτισμούς, φτιαγμένα από τικουάζ, κοράλλια, δέρμα και μαργαριτάρια... Παρουσιάζονται στο Νέο χώρο της Ελένης Μαρνέρη - Αγαθονπόλεως 3 μέχρι τις 15 Ιουνίου. Στην έκθεση συμμετέχουν με πρωτότυπες ευφάνταστες δημιουργίες τους καλλιτέχνες και σχεδιαστές κοσμημάτων. Με τον τίτλο "Under Safari" Δάφνη Βαλέντε παρουσιάζει κοσμήματα που μεταφέρουν το μυστήριο της φύσης και συνδυάζουν υλικά όπως ημιπολύτιμες πέτρες και γυαλί, ασήμι και δέρμα.

Ο ζωγράφος Βασίλης Βασιλείου σμιλεύει στο τιτάνιο χρυσό και δημιουργεί βραχιόλια και κολιέ με γλυπτικές φόρμες. Με τη μέθοδο maltesing, που είναι μετάλλαξη της παλιάς που χρησιμοποιούσαν οι τεχνίτες στην Ευρώπη το Μεσαίωνα, δουλεύει το χρυσό και το ασήμι η , ενώ η Κατερίνα Ιωαννίδου συνταιριάζει πολύτιμες πέτρες και χρυσό σε αέρινα σκουλαρίκια για γυναίκες όλων των ηλικιών. Οι αγορές του κόσμου δίνουν την πρώτη ύλη στη Λητώ Παπακωνστανόγλου, που δημιουργεί συνθέσεις από τικουάζ, κοράλλια, σεντέφι, πορσελάνινες πέτρες, παλιές Ινδικές χάντρες, σκαλιστά κόκαλα από τις Φιλιππίνες και ορυκτές πέτρες από τα ορυχεία της Βραζιλίας.

Η Βίκυ Κοντίδου αφήνει τον πρώτο λόγο στην κίνηση και τον αέρα των κοσμημάτων της, καθώς περνάει σε μεταξωτές κλωστές και κορδέλες πέτρες και μαργαριτάρια. Ασημένια δαχτυλίδια με πολύτιμους λίθους, που μοιάζουν με μικρό-γλυπτά, παρουσιάζει ο Ομάρ, ενώ αραχνοϋφαντα βραχιόλια και κολιέ δημιουργεί και προτείνει η Σαρίνα Μπέζα.

Τικουάζ φτερά, βαπτιστικά σταυρουδάκια, κοχύλια δέρμα και μαργαριτάρια με κουμπώματα γάτες σχήμα κατατεθέν χρησιμοποιεί η Μαρίνα Νικολαΐδου σε κολιέ, βραχιόλια, δαχτυλίδια και post-modern φυλαχτά.

Όλες οι συνθέσεις της μοιάζουν να ξεπηδάνε από τα παραμύθια του Άντερσεν.

Γ. Μπατζίνας, Εκφραση-Εκθεση Β' Λυκείου, εκδόσεις ΖΗΤΗ

Απάντηση

Με στίξη, ειδικές λέξεις π.χ. "Ξεχωριστά", με μεταφορική χρήση του λόγου, με εικονοκλαστικό λόγο με σχήματα λόγου π.χ. «αφήνει τον πρώτο λόγο στην κίνηση και τον αέρα των κοσμημάτων της» → προσωποποίηση, με αναφορικές προτάσεις προσδιοριστικές: «που μεταφέρουν...φύσης» και παραθετικές: «που μοιάζουν με μικρό-γλυπτά» με επίθετα και γλαφυρό ύφος, περιγραφή με προσεκτική επιλογή λέξεων που

δείχνουν ότι επικροτεί αυτήν την μορφή τέχνης. Όλα τα παραπάνω είναι υπογραμμισμένα πάνω στο απόσπασμα. (Σημείωση: και ο τίτλος έχει σχόλιο)

26. Να εντοπίσετε στοιχεία επιστημονικού λόγου στα ακόλουθα αποσπάσματα.

ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ

Η συζήτηση γύρω από τη σκοπιμότητα αλλά και την ορθότητα- ακόμα και τη συνταγματικότητα- της ποινής του θανάτου είναι πάντα ζωννή και επίκαιρη. Ως βασικά επιχειρήματα για την κατάργηση της ποινής του θανάτου προβάλλονται: η αντίθεση της ποινής αυτής προς το κοινό αίσθημα, η βαναυσότητα της που έγκειται ιδιαίτερα στη γνώση του επικείμενου θανάτου και στην ψυχική τυραννία του μελλοθάνατου, η ανικανότητά της να αποτρέψει από τη διάπραξη σοβαρών εγκλημάτων τους αποφασισμένους να τον τελέσουν, η ανελαστικότητα της ποινής αυτής τόσο κατά τη νομοθετική οριοθέτηση όσο και κατά τη δικαστική επιμέτρησή της, το ανεπανόρθωτο σε περίπτωση δικαστικής πλάνης, το ανεπίτρεπτο της αφαιρέσεως της ανθρώπινης ζωής είναι υπέρτερο από τον έννομο αγαθό του κράτους. Υποστηρίζεται ακόμη ότι σύμφωνα με το νέο Σύνταγμα (άρθρο 2, παράγραφος 1^η Σύνταγμα 1975) η θανατική ποινή είναι «αντισυνταγματική», γιατί προσκρούει στην αρχή του απαραβίαστου της ανθρώπινης προσωπικότητας που κατοχυρώνεται με συνταγματική διάταξη υπέρτερης ισχύος (άρθρο 2, 1^η παράγραφος Σύνταγμα 1975) απέναντι στην επίσης συνταγματική διάταξη που προβλέπει τη θανατική ποινή (άρθρο 7, 3^η παράγραφος Σύνταγμα 1975)

Τα επιχειρήματα αυτά είναι πολύ σοβαρά, αλλά όχι ακαταμάχητα. Η αντίθεση της θανατικής ποινής στο κοινό αίσθημα είναι αμφίβολη ή πάντως αναπόδεικτη. Υπάρχουν ίσα-ίσα περιπτώσεις που το «κοινό αίσθημα» απαιτεί την επιβολή θανατικής ποινής, όπως αποδείχτηκε πρόσφατα στην Γαλλία με την απαγωγή και τη δολοφονία ενός μικρού παιδιού. Η ψυχική τυραννία του μελλοθάνατου είναι ίσως το πιο σοβαρό επιχείρημα για την κατάργηση της θανατικής ποινής. Πραγματικά ο καταδικασμένος σε θάνατο έχει το μοναδικό «προνόμιο» να γνωρίζει τη βεβαιότητα του επικείμενου θανάτου του, πράγμα που τον τοποθετεί έξω από τα όρια της ανθρώπινης υπάρξεως. Η υπαρξιακή- οριακή κατάσταση του μελλοθάνατου δεν είναι αντίθετη με το Σύνταγμα, αφού δεν έχει καμία σχέση με την απαγορευμένη σ' αυτό προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, ούτε όμως και αποτελεί μοναδική περίπτωση του θανατοποινίτη. Σε παρόμοια κατάσταση βρίσκονται άνθρωποι που ξεκινούν για μια «αποστολή θανάτου» καθώς και ανίατοι άρρωστοι που γνωρίζουν τον βέβαιο επικείμενο θάνατό τους. Η απίθανη παρέκκλιση από την πρόβλεψη δεν λείπει σαν αφηρημένη δυνατότητα σε καμία από τις παρόμοιες περιπτώσεις πορείας προς το θάνατο. Η ανικανότητα της θανατικής ποινής να αποτρέψει από την τέλεση σοβαρών εγκλημάτων τους αποφασισμένους να τα τελέσουν, που επικαλούνται ως άλλο επιχείρημα οι οπαδοί της καταργήσεως της ποινής του θανάτου, δεν έχει αποδειχτεί στην πράξη. Οι περιπτώσεις των εγκλημάτων που με θολωμένο μυαλό προχωρούν στην τέλεση του εγκλήματος,

αψηφώντας την απειλή του θανάτου, δεν υπάρχουν έτσι κι αλλιώς στις περιπτώσεις επιβολής θανατικής ποινής (πρβλ. Άρθρο 299, 2^η παράγραφος Π.Κ. άρθρο 36 Π.Κ.). Αντίθετα για τους επαγγελματίες εγκληματίες η απειλή θανατικής ποινής έχει αναμφίβολα ανασταλτικό αποτέλεσμα. Έτσι εξηγείται γιατί οι απαγωγείς, όταν βρεθούν σε αδιέξοδο, προτιμούν τις περισσότερες φορές να παραδοθούν παρά να σκοτώσουν τα θύματά τους.

I. Μανωλεδάκη, Γενική θεωρία του ποινικού δικαίου, τ. Β' 1978, σελ. 207-209, εκδ. Σάκκουλα Εκφραση Έκθεση (Γ Λυκείου) - Βιβλίο Μαθητή (Εμπλουτισμένο)

Απάντηση

Απρόσωπη σύνταξη, γ' ρηματικό πρόσωπο, ονοματοποίηση: «η απειλή θανατικής ποινής», βεβαιωτικές φράσεις, αιτιοκρατία – επιχείρημα, προβολή και των δυο αντίθετων θέσεων στο θέα, αποφαντικές φράσεις – τεκμήρια (το Σύνταγμα αποτελεί αυθεντία), φροντισμένο λεξιλόγιο και ειδική ορολογία ποινικού δικαίου. Ερμηνευτικός λόγος: «Οι περιπτώσεις των εγκληματιών ... θανατικής ποινής».

27. Να εντοπίσετε στοιχεία πολιτικού λόγου στα κείμενο που ακολουθεί.

ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ

Σας λέγω σήμερα φίλοι μου, ότι παρά τις δυσκολίες και τις απογοητεύσεις της στιγμής, έχω ακόμη ένα όνειρο. Είναι ένα όνειρο ριζωμένο στο αμερικάνικο όνειρο. Έχω ένα όνειρο ότι μια ημέρα αυτό το έθνος θα ξεσηκωθεί και θα ζήσει το αληθινό νόημα της πεποιθήσής του: [«Θεωρούμε αυτές τις αλήθειες αυταπόδεικτες: ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν δημιουργηθεί ίσοι».] Έχω ένα όνειρο ότι μια ημέρα στους κόκκινους λόφους της Τζόρτζια οι γιοι των πρώην σκλάβων και οι γιοι των πρώην ιδιοκτητών θα μπορέσουν να καθίσουν μαζί στο τραπέζι της αδελφότητας. Έχω ένα όνειρο ότι μια ημέρα ακόμη και η Πολιτεία του Μισισιπή, μια έρημη Πολιτεία, πνιγμένη από τη λάβρα της αδικίας και της καταπίεσης, θα μεταμορφωθεί σε μια όαση ελευθερίας και δικαιοσύνης. Έχω ένα όνειρο ότι μια ημέρα η Πολιτεία της Αλαμπάμα [...] θα μεταμορφωθεί σε μια κατάσταση όπου τα μικρά μαύρα αγόρια και κορίτσια θα μπορέσουν να πιαστούν χέρι-χέρι με τα μικρά λευκά αγόρια και κορίτσια και να περπατήσουν μαζί σαν αδελφές και αδελφοί.

Όταν αφήσουμε την ελευθερία να ηχήσει, όταν την αφήσουμε να ηχήσει από κάθε χωριό και κωμόπολη, από κάθε Πολιτεία και κάθε πόλη, θα μπορέσουμε να επισπεύσουμε εκείνη την ημέρα που όλα τα παιδιά του Θεού, μαύροι άνθρωποι και λευκοί άνθρωποι, εβραίοι και εθνικοί, προτεστάντες και καθολικοί, θα μπορέσουν να ενώσουν τα χέρια και να τραγουδήσουν τα λόγια του παλιού νέγκρικου ύμνου: «Επιτέλους ελεύθεροι! Επιτέλους ελεύθεροι!»

Μάρτιν Λούθερ Κινγκ, 28 Αυγούστου 1963, από την εφημερίδα Το Βήμα, 24-12-2008

Προσφώνηση, επαναλήψεις, χρήση λέξεων με μεγάλη συναισθηματική αξία αλλά και ειδικό βάρος π.χ. «ελευθερία», μεταφορές, χρήση λόγων αυθεντίας (στην αγκύλη), χρήση, από υποκειμενική οπτική γωνία, γεγονότων. Κυρίως επίκληση στο συναίσθημα. Ρητορεία και λεκτικός πληθωρισμός. Θέση: η αδελφοποίηση νέγων και λευκών στην Αμερική θα επιφέρει εξέλιξη, ανάπτυξη, ειρήνη.

28. Χρήση εσωτερικού μονόλογου και διαλόγου. Τι προσδίδει στον λόγο;

ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΜΟΝΟΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΣΕ ΤΑΞΕΙ. Από την Ν. Χατζηαντωνίου

-Λοιπόν; Έχει φέτος διακοπές; [Ωχου, έχει όρεξη για κουβεντούλα! Και μάλιστα προβλέψιμη. Αν του πω «ναι», θα με κατατάξει στους προνομιούχους, θα με ρωτήσει «πού», θα αρχίσει να καταριέται την κυβέρνηση. Αν του πω «όχι» θα ταυτιστούμε, θα πούμε πώς ήμασταν παλιά, θα αρχίσει να καταριέται την κυβέρνηση. Βαριέμαι. Όλο τα ίδια και τα ίδια. Ανακύκλωση της μιζέριας και της μελαγχολίας κι ενός... Όχι ότι έχει άδικο ο άνθρωπος. Εύνησα με νεύρα. Μα, εγώ, που είχα πάντα επιστροφή από την εφορία... Τι έγινε ξαφνικά; Να έκανε κανένα λάθος ο φοροτεχνικός; Μπα. Τα' χουν κάνει... άστα! Και τώρα ψάχνουν τρόπους είσπραξης. Ναι, ρε παιδιά, αλλά από εμένα βρήκατε να τα πάρετε; Ουφ! Να πληρώσω και την ασφάλεια του αυτοκινήτου, να ξεχρεώσω και την καθηγήτρια της μικρής... Αν όμως είχαμε πάρει την αποζημίωσή μας... Αν είχαμε πάρει την αποζημίωση... Τόσα δικαστήρια... Τίποτα. Αν είχα τώρα τα 90 χιλιάδικα τι θα έκανα; Πρώτα διακοπές, αλά παλαιά Διακοπές, αλά παλαιά. Στην Τήνο δέκα μέρες, ξαπλωτή στην παραλία. Ούτε να μαγειρεύω, ούτε να... Να πληρώσω την καθηγήτρια. Και να πω στον μπαμπά ότι μου ήρθε από την εφορία κεραμίδα. «Φάγαμε ό,τι είχα στην άκρη. Το καταλαβαίνετε; Τι θα κάνουμε; Θα αναγκαστούμε να πουλήσουμε το εξοχικό». Έχει άγχος. Τρόμο, καλύτερα. «Κλείστε τα κλιματιστικά. Να πουλήσουμε το αυτοκίνητό σου. Θα πεθάνω, θα λήξει η σύνταξή μου και τότε να δω τι θα κάνετε. Τι θα κάνετε; Τι θα κάνετε;» Διακοπές...] Στον Άγιο Φωκά. Να βουτάω και να κάθομαι εκεί, με το κεφάλι κάτω από το νερό. Να μην ακούω τίποτα, Ευτυχία...

-Ε θα δούμε...Στο εξοχικό δηλαδή. Γιατί για νησί...

- Και πού έχετε εξοχικό, αν επιτρέπετε; (Στον αγύριστο...)

- Στην Ανάβυσσο...

- Στην Ανάβυσσο μια χαρά είναι... Εγώ θα πάρω τον Δεκαπενταύγουστο την οικογένεια και θα πάμε στο χωριό 2-3 μέρες και πολύ μας είναι... Πώς καταντήσαμε έτσι; Κι εσείς, παρακαλώ κοπέλα μου, με τί ασχολείστε;

(Ασχολούμαστε με το επάγγελμα -μη επάγγελμα- και είδος προς εξαφάνιση. Άνεργοι και μπλοκάκια. Και φήμες για λουκέτα- κι άλλοι άνεργοι... Ε, όχι! Ξέχασα να γράψω τη στήλη. Να πάρω τηλέφωνο. «Μαμά, έχεις 20 ευρώ;» Τι να της πω πάλι χθες; Και από την άλλη έφηβη είναι. Να της πω να μη βγαίνει; Να της πω να περιορίσει τη Γλυφάδα; Ν' αρχίσω τα «εγώ όταν ήμουν στην ηλικία σου;»)

-Δημοσιογράφος...

- Σε κανάλι;

- Όχι... (Αν του πω σε κανάλι την έβαψα...)

Από την Ν. Χατζηαντωνίου, περιοδικό *Lifo*

Απάντηση

Εδώ βρίσκω τα χαρακτηριστικά του εσωτερικού μονολόγου ως κειμενικού δείκτη (βλ. θεωρία) και του διαλόγου ως δείκτη θεατρικότητας, αμεσότητας, δραματικότητας, ολόπλευρου φωτισμού των ηρώων χωρίς παρεμβολή αφηγητή. Ζωντανός λόγος,

29. α) Να βρεθούν οι μορφές συνοχής των νοημάτων μεταξύ των παραγράφων.
β) Μεταξύ των προτάσεων της παραγράφου.

ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ

Ο κόσμος ολόκληρος είναι σήμερα μια απέραντη διαμαρτυρία που εκδηλώνεται άλλοτε βίαια με τρόπο εκρηκτικό από τα άτομα ή από τις μάζες και άλλοτε σε ηπιότερη μορφή με τον λόγο, την εικόνα και την τέχνη γενικότερα. Δεν θεωρώ, λοιπόν, σκόπιμο να προσθέσω και τη δική μου. Άλλωστε, το έκανα ήδη σε μια τελευταία ποιητική συλλογή μου, που έχει το χαρακτηριστικό τίτλο «Δέκα ποιήματα της οργής και του χρέους». Σήμερα υπογραμμίζω όσα σε διάφορα παγκόσμια συνέδρια ποιητών έχω κατά καιρούς διακηρύξει. Ότι στην τεχνολογική αυτή εποχή, ο κόσμος έχει ανάγκη από την ποίηση περισσότερο από κάθε άλλη φορά. Γιατί η ποίηση ενώνει όλες τις φυλές, όλους τους ανθρώπους- και πρέπει, είναι επείγουσα ανάγκη- να ενωθούν οι άνθρωποι και να συνδυάσουν την τεχνολογία και την επιστήμη με την ποίηση και την τέχνη.

Για μένα, ο μόνος τρόπος σωτηρίας, η μόνη διέξοδος για την ανθρωπότητα, την αλλοτριωμένη αυτή ανθρωπότητα και την παραδομένη στην ψευδαισθηση της υλικής ευμάρειας- οσοδήποτε και αν εκ πρώτης όψεως φαίνεται ο τρόπος αυτός ουτοπικός- είναι να ανακαλύψει ξανά την ψυχή της, να εργαστεί για τα πρωτεία του πνεύματος, για την αναβίωση των αιώνιων χριστιανικών αξιών. Και αυτό μπορεί να το επιτύχει με την ποίηση στην ευρύτερη της έννοια. Γιατί ποίηση δεν είναι μόνο η τέχνη να γράφεις στίχους. Ποίηση είναι η ψυχή, η αγάπη, η αθωότητα, η ομορφιά. Είναι η ίδια η ζωή στην τελειότερη της έκφραση...

Και να ζει κανείς ποιητικά σημαίνει να ζει υπεύθυνα, με πάθος και έξαρση, με αίσθημα και φαντασία όλες τι χάρες και τις λύπες που μας προσφέρει η μοίρα, να νοιώθει με δύο λόγια την ιερότητα της ύπαρξης. Ποίηση είναι πρωτίστως ο λόγος του

Χριστού, η ευαγγελική ρήση ότι «η ψυχή πλείον ἐστί της τροφής και το σώμα του ενδύματος, ὅτι τα κρίνα του αγρού ου κοπιά ουδέ νίθει» - αυτή ακριβώς η συγκλονιστική αθωότητα.

Τάκης Βαρβιτσιωτης, ποιητης (1916-2011)

Απάντηση

- 1) 1^η παράγραφος α) διορθωτικές λέξεις χρόνου, προσθήκης, αιτιολόγησης δηλαδή με συζευξη β) επανάληψη λέξης ή συνώνυμων της, δηλαδή με λεξιλογικά στοιχεία.
- 2) Συνεκτικότητα παραγράφων: 1^η με 2^η: Αποσαφήνιση, περαιτέρω εξήγηση του θέματος από προσωπική του σκοπιά κι ακολουθεί η διευκρίνιση με την αναφορά στην ποίηση. Μεταξύ 2^{ης} και 3^{ης} παραγράφου: Επανάληψη της παραπάνω διευκρίνισης σχετικά με την ποίηση, προσθέτοντας επεξηγηματικά την γνώμη του.

30. Είναι δυνατή η συσχέτιση της λειτουργίας μιας ή περισσότερων λέξεων ενός κειμένου ως προς το επικοινωνιακό αποτέλεσμα που δημιουργούν στον αναγνώστη;

ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ

Μηχανισμός του εξανδραποδισμού

1 Το ερώτημα μπορεί, για την ώρα, να τεθεί θεωρητικά, αύριο όμως θα τεθεί πρακτικά. Αναπόδραστα. Αλλά από τώρα κιόλας έχει αρχίσει να κάνει αισθητή την πρακτική ενάργεια του. Είναι το ακόλουθο: Το ότι σε πολύ κοντινό μέλλον δε θα είναι η φύση που θα προσδιορίζει τον άνθρωπο, αλλά ο άνθρωπος τον άνθρωπο, αυτό πρέπει να θεωρηθεί αισιόδοξο ή όχι;

2 Δε νομίζω πως χρειάζεται εξήγηση τούτη η προταση. Όχι μόνον οι θετικές επιστημες, όχι μόνον η τεχνολογία, που είναι η εφαρμοσμένη πλευρά τους, αλλά και η ψυχολογική τεχνική (στο εμπόριο, στην πολιτική προπαγανδα) κάνουν ολοφάνερο πως έχει αρχίσει κιόλας η διαμόρφωση του φυσικού όντος άνθρωπος σύμφωνα με σχεδιασμούς ξεκινημένους από πρωτοβουλίες συνανθρώπων του. Δε χρειάζεται καν να γίνουν αποφασιστικές επεμβάσεις στο γενετικό κώδικα. Βαθύτερα κι από την παιδεία, που προσδιορίζει ως ένα σημείο τη μεταβιολογική περιοχή, οι τρεχούμενες μέθοδοι επηρεασμού της κοινής γνώμης, δημιουργίας ενός ορισμένου κοινωνικού κλίματος, μεταπλάθουν σταθερά τον δεδομένο από τη Φύση ανθρώπινο τύπο και τον διαμορφώνουν ανάλογα, για το κοντινό και για το απώτερο μέλλον.

3 Φασματική πάει να γίνει η έννοια ελευθερία για τις μεγάλες μάζες. Στον όρο τούτο με το θεωρητικά συγκεκριμένο ως χτες περιεχόμενο, παρεμβάλλονται τώρα στοιχεία που τον κάνουν όλο και περισσότερο προβληματικό. Ποια ακριβώς είναι η ελευθερία του υπηκόου της καταναλωτικής κοινωνίας, που βομβαρδίζεται νύχτα-μέρα από μιαν επιστημονικά οργανωμένη, ακατανίκητη διαφήμιση, κι αποκτά όλο

περισσότερες, ανυποψίαστες ίσαμε χτες, υλικές ανάγκες; Σε τούτο μόνο το θέμα, αν σταθούμε, θα καταλάβουμε πόσο ρευστό, αν όχι απατηλό, γίνεται το περιεχόμενο της σύγχρονης ελευθερίας. Για να νιώσει ελεύθερος ο αποπροσωποποιημένος αυτός καταναλωτής (δεν έχει άλλη κύρια προσδιοριστική ιδιότητα), πρέπει να μπορεί να ικανοποιεί τις όλο κι αυξανόμενες ανάγκες του- διαφορετικά, πιστεύει πως υστερεί, πως υπολείπεται ταπεινωτικά στον αγώνα δρόμου που είναι ο ρυθμός της σύγχρονης ζωής, και τότε, άμεση συνέπεια, χάνει το αίσθημα της ελευθερίας. Γιατί ελευθερία, για τον μέσο ανθρώπινο τύπο, είναι η ευχέρεια να ικανοποιεί τις άμεσες βιοτικές του ανάγκες. Όταν του βάλετε σε κίνηση ένα μηχανισμό δημιουργίας αναγκών και δεν του δώσετε σύγκαιρα το μέσο να τις ικανοποιεί, τον κάνετε ψυχολογικά προλετάριο. Προλετάριος ονομάστηκε ο διάδοχος του αλλοτινού δούλου.

Αγγελος Τερζάκης, Ποντοπόροι, Εκφραση – Εκθεση Γ' Λυκείου, σελ. 121-125

Απάντηση

Στην παράγραφο 1 και 2 το δίπολο **φύση-άνθρωπος** επαναλαμβάνεται με άλλες λέξεις με συναφές νόημα. Αυτό γίνεται για να δώσει την ανάλογη **έμφαση** στο ποιος προσδιορίζει τον άνθρωπο στις μέρες μας: η Φύση, όπως άλλοτε ή κάποιοι άλλοι άνθρωποι. Επιτυγχάνεται επίσης η **συνοχή στο νόημα** αφού οι συναφείς νοηματικά και λεκτικά φράσεις λειτουργούν υπό **μορφή ερώτησης** (παράγραφος 1) και **απάντησης** (παράγραφος 2)

Ίδια νοηματική λειτουργία επιτελείται και στην τρίτη παράγραφο όπου βασικός πυρήνας της είναι το δίπολο **ελευθερία-εξανδραποδισμός**, όπως φαίνεται από την θεματική πρόταση η οποία προοιδαίνει για την ουτοπική έννοια της λέξης, γιατί στην ουσία ο άνθρωπος είναι δούλος της προπαγάνδας μέσω της διαφήμισης. Στις υπογραμμισμένες περιόδους της παραγράφου 3 που ακολουθούν με παραπλήσιες ή συνώνυμες φράσεις ενισχύεται το αναφερθέν δίπολο. Αρα, έχουμε συνοχή κι έμφαση πάλι με τη χρήση συνώνυμων λέξεων ή ολόκληρων φράσεων που εξηγούν αναλυτικά ή πυκνώνουν περιεκτικά το ίδιο νόημα που εμπεριέχεται στο δίπολο.